

HISTORIA

Zofia Bentkowska-Sztonyk
Edyta Wach
Małgorzata Jastrzębska
Jarosław Żurawski

Podręcznik dla klasy siódmej

7

© Copyright by **Wydawnictwo Edukacyjne WIKING Sp.j.**

Wszelkie prawa zastrzeżone

Redakcja, redakcja techniczna i skład

Jarosław Sikorski, Roman Nowacki

Projekt okładki

Roman Nowacki, wykorzystany został obraz Wojciecha Kossaka „Józef Piłsudski na Kasztance” (1928 r.)

Korekta

Krzysztof Gorzkowski, Karolina Juszcak

Autorzy rysunków

Andrzej Nowak, Jarosław Sikorski

Fotografie

archiwum Wydawnictwa, domena publiczna, Wikimedia.org

Autorzy

Zofia Bentkowska-Sztonyk, Edyta Wach (rozdz. I–V),

Małgorzata Jastrzębska, Jarosław Żurawski (rozdz. VI)

ISBN 978-83-88323-92-8

Wrocław 2017

Korespondencję i zamówienia prosimy kierować pod adresem:

Wydawnictwa Edukacyjne WIKING

54-618 Wrocław, ul. Słonimska 23

tel./fax: 71 374 20 64; 72 670 70 73

tel. kom. 537 985 878; 605 058 088;

infolinia: 801 358 008

Kontakt za pomocą mediów elektronicznych:

e-mail: wydawnictwa@wiking.com.pl

strona internetowa: www.wiking.com.pl

Europa po kongresie wiedeńskim

granice Związku
Niemieckiego z 1815 r.

lenia tureckie
mniejsze państwa
niemieckie

Ziemie przyznane na kongresie
wiedeńskim (1815):

Rosji Prusom
Austrii

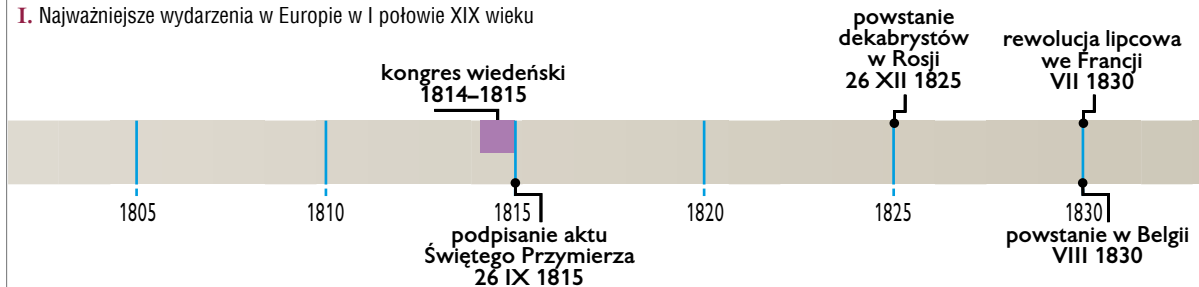
**KRÓLESTWO
PRUSKIE** państwa, które
w 1815 r. zawarły
Święte Przymierze

Cyfrowe oznaczenia państw:

- 1 Rzeczpospolita Krakowska
(1815–1846)
- 2 Królestwo Saksonii
- 3 Parma
- 4 Modena
- 5 Wielkie Księstwo Toskanii

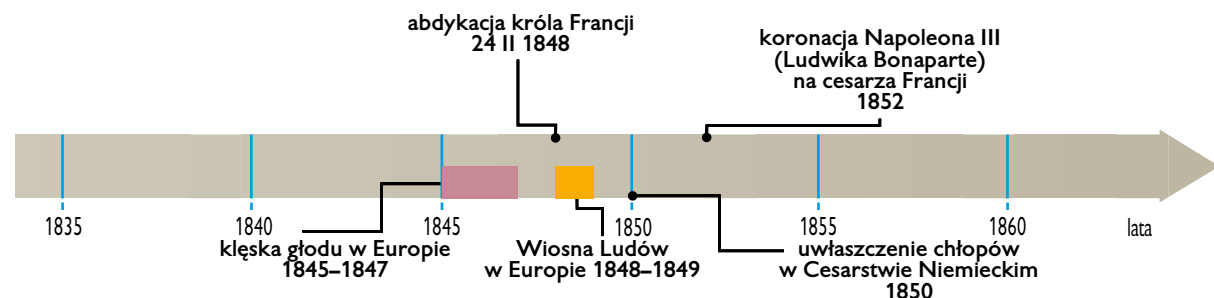

I. Najważniejsze wydarzenia w Europie w I połowie XIX wieku

- **KONGRES WIEDENSKI – NOWY PORZĄDEK W EUROPIE**
Kongres wiedeński • Restauracja, równowaga, legitymizm • Decyzje kongresu • Kwestia polska na kongresie wiedeńskim • Decyzje kongresu w sprawie ziem polskich – traktat majowy • Święte Przymierze
- **REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA**
Przyczyny rewolucji przemysłowej • Gospodarka Wielkiej Brytanii w XVIII wieku • Wynalazki techniczne • Oddziaływanie rewolucji przemysłowej na inne kraje Europy • Powstanie proletariatu
- **IDEOLOGIE WOBEC PRZEMIAN W EUROPIE W I POŁOWIE XIX WIEKU**
Nowe ideologie • Liberalizm • Konserwatyzm • Socjalizm • Solidaryzm społeczny
- **SPOŁECZEŃSTWA EUROPEJSKIE WOBEC „ŁADU POWIENDEŃSKIEGO”**
„Ład powiendeński” • Odrodzenie narodowe we Włoszech • Ruchy narodowe w Niemczech • Rewolucja lipcowa we Francji • Powstanie w Belgii • Powstanie dekabrystów w Rosji • Skutki ruchów społecznych w Europie do połowy XIX wieku
- **WIOSNA LUDÓW W EUROPIE**
Europa przed 1848 rokiem • Francja • Rewolucja w państwach niemieckich • Wiosna Ludów w Cesarstwie Austriackim • Powstanie proletariatu

1. KONGRES WIEDEŃSKI – NOWY PORZĄDEK W EUROPIE

Wskaż na mapie zmiany terytorialne, które nastąpiły w Europie w czasie rządów Napoleona.

KONGRES WIEDEŃSKI

Wraz z upadkiem **Napoleona** dobiegła końca tak zwana epoka napoleońska. Zwycięzcy postanowili przywrócić przedrewolucyjne i przednapoleońskie granice i zasady rządzenia. W tym celu zwołano do Wiednia kongres, który swoimi decyzjami miał zapewnić stabilizację, a przede wszystkim ukształtować nową mapę polityczną Europy.

1. Obrady kongresu wiedeńskiego, ilustracja Jeana-Baptiste'a Isabey'a (czytaj: żana bapitista isabeja), 1819 r.

Na obrady kongresu, które trwały od **września 1814 roku do czerwca 1815 roku**, zaproszono 16 państw. Decydujący głos w sprawach europejskich miały: Anglia, Rosja, Prusy, Austria oraz Francja.

Wszyscy zaproszeni byli gośćmi cesarza Austrii **Franciszka I**. Zwycięstwo nad Napoleonem świętowano hucznie. Zjazd nazywano „tańczącym kongresem”, ponieważ obfitował w ucztę, bale, wycieczki i polowania. Za kulisami przyjęć i oficjalnych spotkań toczyła się jednak ostra walka o wpływy w Europie.

RESTAURACJA, RÓWNOWAGA SIŁ, LEGITYMIZM

Przedstawiciele zwycięskich mocarstw kierowali się trzema zasadami: **restauracji, równowagi sił i legitymizmu**:

- „należy przywrócić Europie stan polityczny sprzed rewolucji”;
- „żadne państwo w Europie nie może zdobyć przewagi nad innymi, a zmiany terytorialne nie powinny naruszać układu sił w Europie”;
- „tylko monarchowie z Bożej łaski mają prawo zasiadać na tronie, gdyż są jedynymi prawnymi władcami”.

DECYZJE KONGRESU

Głównym problemem obrad były rozstrzygnięcia w kwestii niemieckiej, sprawy polskiej, Niderlandów, Szwajcarii i oczywiście Francji. Po miesiącach obrad i dyskusji ostatecznie przyjęto następujące rozwiązania dotyczące nowego podziału Europy:

- Francja utraciła wszystkie zdobycze terytorialne i powróciła do granic sprzed rewolucji 1789 roku;
- Austria stanęła na czele utworzonego Związku Niemieckiego oraz otrzymała nabytki kosztem Włoch (Lombardię, Wenecję, Dalmację);
- Włochy ponownie podzielono na małe państewka; odtworzono Państwo Kościelne;
- Prusy powiększyły swoje terytorium o część Saksonii, Nadrenię, Westfalię oraz część ziem Księstwa Warszawskiego, zajęły także Gdańsk;
- z dwóch państw – Belgii i Holandii – utworzono Królestwo Zjednoczonych Niderlandów;
- ogłoszono wieczystą neutralność Szwajcarii;
- Dania, wierny sojusznik Napoleona, utraciła Norwegię przyznaną Szwecji.

2. Główni uczestnicy kongresu wiedeńskiego: 1) Robert Castlereagh, portret pędzla Thomasa Lawrence'a (czytaj: tomasa lorensa), 1810 r., 2) Aleksander I Romanow, portret pędzla anonimowego artysty, ok. 1825 r., 3) Klemens Metternich, portret pędzla Thomasa Lawrence'a, 1818 r., 4) Karol Maurycy Talleyrand, portret pędzla Pierre-Paula Prud'hona (czytaj: pier pola prudona), 1817 r.

KWESTIA POLSKA NA KONGRESIE WIEDEŃSKIM

Sprawa polska należała do najtrudniejszych na kongresie wiedeńskim. Wywoływała szczególnie ostre spory wśród państw zaborczych. Każde z nich miało inną koncepcję rozwiązania tego problemu, oczywiście z korzyścią dla siebie. Najwięcej do powiedzenia miał car Rosji Aleksander I, gdyż to właśnie jego wojska już w 1813 roku zajęły znaczną część ziem polskich. Celem cara było połączenie wszystkich ziem polskich pod berłem rosyjskim. Takiej propozycji sprzeciwili się Prusy i Austria, domagając się likwidacji Księstwa Warszawskiego. Obawiały się wzrostu potęgi Rosji. Po długich negocjacjach na początku 1815 roku osiągnięto kompromis, do czego przyczynił się powrót **Napoleona** na słynne „100 dni”. W obliczu wspólnego wroga sojusz trzech mocarstw został odnowiony i osiągnięto porozumienie.

DECYZJE KONGRESU W SPRAWIE ZIEM POLSKICH – TRAKTAT MAJOWY

3 maja 1815 roku Rosja, Austria i Prusy zawarły traktat o utworzeniu **Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Poznańskiego i Rzeczypospolitej Krakowskiej**.

Prusy otrzymały Toruń i Gdańsk oraz Wielkopolskę, z której postanowiono utworzyć Wielkie Księstwo Poznańskie. Księstwo zachowało odrębność administracyjną i uzyskało prawo posługiwania się językiem polskim w urzędach i szkołach. Austria odzyskała obwód tarnopolski. Kraków z najbliższą okolicą stał się Wolnym Miastem, zwanym też Rzeczypospolitą Krakowską, pod kontrolą mocarstw. Wolne Miasto Kraków uzyskało gwarancję odrębności politycznej i prawo sprawowania władzy przez Polaków (autonomię).

Z pozostałych ziem Księstwa Warszawskiego utworzono Królestwo Polskie połączone „po wsze czasy” unią personalną z Rosją. Aleksander zastrzegł sobie także, że da temu

3. Karykatura ilustrująca podział Europy przez uczestników kongresu wiedeńskiego, ilustracja anonimowego artysty, ok. 1820 r.

TEKST ŹRÓDŁOWY

WYBRANE AKTY KOŃCOWE KONGRESU WIEDEŃSKIEGO Z 9 CZERWCA 1815 R.

W imię Najświętszej i Nierozdzielnej Trójcy

Art. I. Księstwo Warszawskie, z wyjątkiem prowincji i okręgów, którymi w następnych artykułach inaczej rozporządzono, połączone zostaje z Cesarstwem Rosyjskim. JC Mość zastrzega sobie nadać temu krajowi, używającemu administracji oddzielnej, rozciągłość wewnętrzną, jaką uzna za stosowną. Przybierze z innymi swymi tytułami tytuł cara, króla polskiego (...).

Art. II. Część Księstwa Warszawskiego, którą Najjaśniejszy król pruski posiadać będzie w zupełnym wszechwładztwie i własności dla siebie i swoich następców pod nazwą Wielkiego Księstwa Poznańskiego.

Art. VI. Miasto Kraków ze swoim okręgiem ogłoszone będzie na wieczne czasy miastem wolnym, niepodległym i ściśle neutralnym pod opieką Rosji, Austrii i Prus.

POLECENIE

Wskaż na mapie ustalenia terytorialne zawarte w tekście.

państwu „rozszerzenie wewnętrzne, jakie uzna za stosowne”. Utworzone na kongresie wiedeńskim Królestwo Polskie potocznie nazywano **Kongresówką**.

ŚWIĘTE PRZYMIERZE

Jeszcze podczas kongresu wiedeńskiego car Rosji Aleksander I zainicjował utworzenie bloku państw, które miały bronić postanowień kongresu i współdziałać przeciwko „burzycielom ustalonego porządku”. We wrześniu 1815 roku Rosja, Austria i Prusy podpisały akt **Świętego Przymierza**, który – zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej – miał się opierać na zasadach Pisma Świętego. Państwa podpisujące akt zobowiązały się do zwalczania wszelkich przejawów naruszania ustalonego porządku na kontynencie europejskim. W późniejszym czasie do sojuszu przystąpiły także inne państwa europejskie.

SŁOWNICZEK

kongres – zebranie organizacji międzynarodowej.

neutralność – sytuacja prawna państwa, które zobowiązuje się nie brać udziału w wojnach z innymi państwami. W Europie neutralne są Szwajcaria i Austria.

autonomia – szerokie uprawnienia samorządowe jakiegos terytorium, grupy narodowościowej lub religijnej w ramach państwa.

kompromis – porozumienie osiągnięte przez strony, które wcześniej miały przeciwstawne opinie.

TO JEST WAŻNE

- Kongres wiedeński zorganizowano w latach 1814–1815, aby przywrócić przednapoleońskie granice i zasady rządzenia.
- Na kongresie przyjęto trzy nadrzędne zasady: legitymizmu, restauracji i równowagi.
- Decydujący głos w sprawach europejskich mieli na kongresie przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Rosji, Austrii, Prus i Francji.
- Ze względu na liczne bale, przyjęcia, koncerty i rauty kongres wiedeński nazywano „tańczącym kongresem”.
- Podczas kongresu wiedeńskiego podjęto ważne decyzje w sprawie ziem polskich: utworzono Królestwo Polskie, Wielkie Księstwo Poznańskie i Rzeczpospolitą Krakowską.
- W roku 1815 Rosja, Austria i Prusy zawiązały Święte Przymierze.

PYTANIA I POLECENIA

1. Wskaż główny cel kongresu wiedeńskiego.
2. Wymień i scharakteryzuj zasady, którymi kierowano się na kongresie wiedeńskim podczas ustalania nowego porządku w Europie.
3. Posługując się mapą, opisz zmiany terytorialne, których dokonano na kongresie wiedeńskim.
4. Opisz i oceń decyzje kongresu w sprawie ziem polskich.
5. Wyjaśnij, w jakim celu powstało Święte Przymierze.

2. REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA

Wymień państwa, które najprężniej rozwijały się w XVII wieku.

PRZYCZYNY REWOLUCJI PRZEMYSŁOWEJ

Do połowy XVIII wieku większość mieszkańców Europy żyła i utrzymywała się z uprawy roli. Potrzebne towary wytwarzano w warsztatach rzemieślniczych i w manufakturach, a podstawą produkcji była praca rąk ludzkich. W II połowie XVIII wieku – najpierw w Wielkiej Brytanii, a następnie w całej Europie – nastąpiło przejście od produkcji rzemieślniczej i manufakturowej do produkcji przemysłowej. Wydarzenia te i związane z nimi przemiany gospodarcze, techniczne i społeczne nazwano **rewolucją przemysłową**. Podstawową przyczyną tych przeobrażeń był bardzo duży **przyrost demograficzny** w Europie drugiej połowy XVIII w. Tylko w latach 1800–1850 liczba Europejczyków zwiększyła się o ponad 40%. Było to spowodowane postępiem w edukacji, nauce i technice upowszechnieniem wiedzy medycznej, zasad higieny, modernizacją rolnictwa. Następstwem tych zmian był wzrost liczby ludności, a wraz z nim gwałtowny rozwój miast. Przyrost demograficzny spowodował zwiększenie zapotrzebowania na wyroby rzemieślnicze. Właściciele manufaktur, chcąc zwiększyć ilość wytwarzanych towarów i nie powiększać zatrudnienia, poszukiwali nowych rozwiązań technicznych, które zastąpiłyby pracę człowieka jednocześnie zwiększając produkcję oraz obniżając koszty.

1. Jedna z pierwszych fabryk we Francji wykorzystująca maszyny parowe, zbudowana w 1785 r., ilustracja anonimowego artysty

WIELKA BRYTANIA W XVIII WIEKU. WYNAŁAZKI TECHNICZNE

Rewolucja przemysłowa rozpoczęła się w wielkiej Brytanii, w kraju o dobrze rozwiniętej gospodarce. Wielka Brytania zawdzięczała to przede wszystkim dogodnemu położeniu geograficznemu, posiadaniu kolonii, bogactwom naturalnym, zmianom na wsi oraz prężnie rozwijającemu się włókiennictwu. W 1733 roku wynaleziono tzw. „latające czółenka”. Wynalazek ten zrewolucjonizował sposób wytwarzania tkanin bawełnianych. Zwiększyła się szybkość tkania, a jeden warsztat włókienniczy z nowym czółenkiem produkował, przy mniejszym zatrudnieniu tyle, co kilka tradycyjnych. W 1769 roku **James Watt** (czyt. dżejms łot) opatentował **maszynę parową**. Był to silnik, w którym sprężona para wodna wprowadzała tłoki w ruch. Bardzo szybko znalazła zastosowanie we wszystkich niemal dziedzinach. Najszybciej jednak

2. „Latające czółenka” – wynalazek angielskiego sukiennika Johna Kaya (czytaj: dżona keja) (1704–1780). Dowiedz się, częścią jakiej maszyny było czółenka

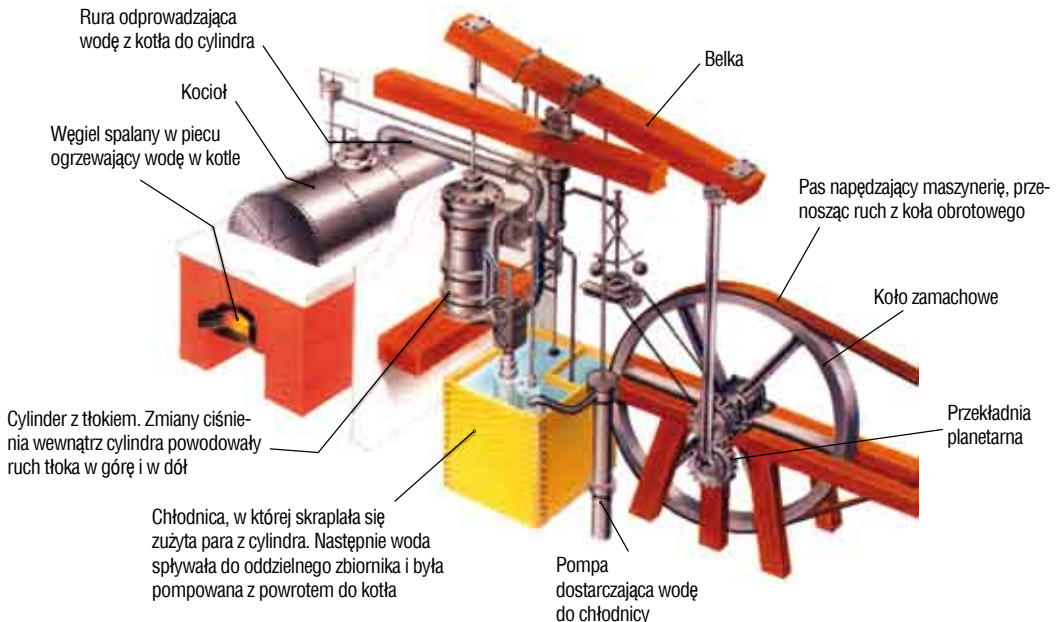

3. Maszyna tkacka Jacquarda (czytaj: żakarda) na XVIII-wiecznej ilustracji

postęp techniczny uwidocznił się w przemyśle włókienniczym, w którym Anglicy już od 1785 r. stosowali mechaniczne krosno umożliwiające produkcję tkanin na skalę przemysłową. Maszyny parowe zastosowano także do napędzania pomp i wind w kopalniach, w hutach, co spowodowało wzrost wydobycia węgla i produkcji żelaza.

Rozwój różnych gałęzi przemysłu spowodował wzrost zapotrzebowania na szybki transport. Aby przemysł mógł się rozwijać, potrzebny był nieustanny dowóz surowców do fabryk, a potem sprawny transport wyrobów przemysłowych tam, gdzie istniało na nie zapotrzebowanie. W 1814 roku **George Stephenson** (czytaj: dżordż stiwenson) zastosował maszynę parową do konstrukcji lokomotywy, dając początek transportowi kolejowemu. W 1825 r. zbudowano pierwszą w Anglii linię towarową, a kilka lat później uruchomiono pierwszą linię pasażerską.

Zastosowanie maszyn, zwiększenie produkcji spowodowało zamykanie zakładów rzemieślniczych i manufaktur. W ich miejsce powstawały fabryki. Anglia pod względem gospodarczym wyprzedziła inne kraje Europy o pół wieku. Z czasem rewolucja przemysłowa objęła Francję, Niemcy, Belgię.

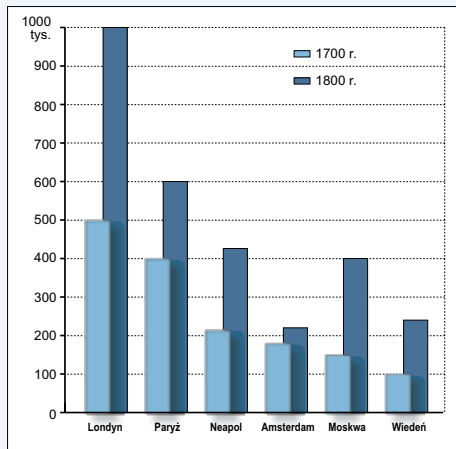

4. Silnik parowy Jamesa Watta (czytaj: dżejmsa łoża) zaprojektowany w 1777 r. stał się główną maszyną napędową. Na podstawie rysunku opisz zasadę działania maszyny parowej

POWSTANIE NOWYCH WARSTW SPOŁECZNYCH

Rewolucja przemysłowa doprowadziła do nowego podziału społeczeństw. Narodziła się nowa warstwa społeczna, zwana burżuazją. Byli to **właściciele fabryk**, którzy posiadali duży kapitał (dlatego czasem nazywano ich też kapitalistami). Do tej grupy należeli także: właściciele kopalń i fabryk, bogaci kupcy, bankierzy. Drugą warstwą byli robotnicy, czyli pracownicy najemni, zwani również **proletariatem**. Zatrudnienie znajdowali w fabrykach, kopalniach, hutach, przy budowie fabryk, dróg, kanałów oraz linii kolejowych.

Warunki pracy robotników były bardzo uciążliwe. Pracowali oni przeciętnie 12 godzin dziennie. Nie było urlopów ani zasiłków chorobowych. Zatrudniano kobiety i dzieci, którym płacono znacznie mniej niż mężczyznom. Bardzo złe, a często wręcz niebezpieczne były warunki pracy w fabrykach. Pracodawca nie dbał o ich poprawę, gdyż mógł swobodnie zwalniać tych, którzy ulegli wypadkom bądź starszych, nienadających się już do pracy. W ich miejsce mógł zatrudnić młodych i zdrowych. Gdy fabryka nie posiadała zamówień na swoje wyroby, pracodawca mógł zwolnić nawet

5. Największe miasta europejskie w XVIII w.
(Na podst.: E. Rostworowski, *Historia Powszechna*, Warszawa 1980)

Przykładowe państwa	Liczba miast powyżej 50 tys. mieszkańców		Przykładowe miasta, które w XVIII w. przekroczyły barierę 50 tys. mieszkańców
	1700 r.	1800 r.	
Wielka Brytania	2	10	Manchester, Liverpool, Birmingham
Hiszpania	3	7	Kadyks, Barcelona
Francja	5	8	Bordeaux
Niemcy i Śląsk	2	5	Drezno, Wrocław
Monarchia habsburska	1	3	Praga, Budapeszt
Ogółem	30	55	

6. Miasta europejskie powyżej 50 tys. mieszkańców.
(Na podst.: E. Rostworowski, *Historia Powszechna*, Warszawa 1980)

7. Ważniejsze wynalazki rewolucji przemysłowej

Automatyczna przędzarka – mogła prząść naraz osiem szpilek nici, podczas gdy zwykły kołowrotek prządł w tym czasie tylko jedną nić.

1764 r.

Statek parowy „Clermont” (czytaj: klermą) był pierwszym statkiem wyposażonym w silnik parowy. W 1807 r. parowiec ten 255-kilometrową trasę z Nowego Jorku do Albany pokonał 3-krotnie szybciej niż obsługujące ją dotychczas żaglowce.

1802 r.

Lokomotywa „Rakieta” przyczyniła się do rozwoju kolei żelaznej, dzięki której można było transportować ludzi i towary szybciej i dalej niż dotychczas.

1829 r.

TEKST ŹRÓDŁOWY

HANS CHRISTIAN ANDERSEN, PISARZ DUŃSKI,
KOLEJ ŻELAZNA, FRAGMENT RELACJI Z PODRÓŻY
PT. BAZAR POETY, KOPENHAGA 1842 R.

„Wielu moich czytelników nigdy nie widziało kolei żelaznej. (...) Na przodzie zaprzęgamy maszynę parową, w której zasiądzie sam mistrz: tylko on potrafi ją prowadzić i zatrzymać. Wagony z ludźmi i bydlęciem łączymy łańcuchami i ruszamy. (...) Mój rząd wagonów tworzyły trzy oddziały: dwa pierwsze to wygodne zakryte wozy i całkiem podobne do naszych dyliżansów, znacznie jednak szersze, trzeci zaś jest wozem odkrytym i jazda nim jest tak nieprawdopodobnie tania, że nawet najbiedniejszy wieśniak mógłby się z nami zabrać.”

POLECENIE

Opisz warunki podróżowania koleją i wymień jej zalety wskazane przez autora.

wszystkich pracowników. Warunki pracy ustalał więc właściciel fabryki. Prowadziło to do konfliktów pracodawców z pracownikami. Robotnicy protestowali, urządzając demonstracje, w czasie których żądali stałego zatrudnienia, poprawy warunków pracy oraz krótszego czasu pracy. Czasem dochodziło do strajków. Protesty te były chaotyczne i źle zorganizowane, lecz dały początek ruchowi robotniczemu, którego celem była walka o prawa pracowników.

Rewolucja przemysłowa spowodowała zmiany w krajobrazie miejskim. Miasta ulegały przemianom – rozrastały się stare, powstawały nowe. Wokół fabryk powstawały osiedla robotnicze.

8. Pierwsze składy kolei podczas otwarcia linii Liverpool – Manchester w 1830 r., ilustracja anonimowego grafika, 1830 r.

SŁOWNICZEK

proletariat – nowa klasa społeczna powstała w wyniku rewolucji przemysłowej, słowem tym określano robotników pracujących w fabrykach.
kapitał – budynki, maszyny, środki transportu oraz środki pieniężne używane w procesie produkcji.

TO JEST WAŻNE

- Rewolucją przemysłową nazywamy przejście od ręcznej pracy w warsztatach rzemieślniczych i manufakturach do produkcji przemysłowej w fabrykach.
- Rewolucja przemysłowa rozpoczęła się pod koniec XVIII w. w Wielkiej Brytanii.
- Rewolucja przemysłowa była możliwa dzięki zastosowaniu wynalazków technicznych, przede wszystkim maszyny parowej Jamesa Watta.

PYTANIA I POLECENIA

1. Wymień przyczyny, które doprowadziły do rewolucji przemysłowej.
2. Z wynalazków XVIII-wiecznych wymień te, które – według ciebie – najbardziej wpłynęły na zmiany życia ówczesnych ludzi. Czy także dziś te wynalazki odgrywają ważną rolę w naszym życiu? Uzasadnij swój wybór.
3. Opisz zmiany, które spowodowała rewolucja przemysłowa w życiu ludzi. Uwzględnij zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki tych przemian.
4. Napisz projekt programu, który mogliby zredagować robotnicy biorący udział w strajku. Oceń, czy te postulaty są aktualne również dziś.

3. SPOŁECZEŃSTWA EUROPEJSKIE WOBEC „ŁADU POWIĘDEŃSKIEGO” DO POŁOWY XIX WIEKU

Wymień zasady, którymi kierowano się na kongresie wiedeńskim.

ŁAD POWIĘDEŃSKI

Decydując na kongresie wiedeńskim o porządku terytorialnym i politycznym, politycy nie brali pod uwagę dążeń poszczególnych narodów. Samostanowienie narodów nie mieściło się w zasadach przyjętych na kongresie. Tymczasem coraz częściej społeczeństwa wyrażały chęć zmian tego „powiędeńskiego ładu”.

We Włoszech i w Niemczech silne były tendencje zjednoczeniowe, tłumione przez legalne władze. W wielu krajach społeczeństwa okazywały niezadowolenie z rządów sprawowanych przez władze ustanowione na kongresie zgodnie z zasadami restauracji i legitymizmu. Były też narody, którym decyzje kongresu odebrały niepodległość, np. Belgowie.

ODRODZENIE NARODOWE WE WŁOSZACH

Ruch rewolucyjny był we Włoszech zdominowany przez **karbonariuszy**, którzy dążyli do zjednoczenia Włoch i wprowadzenia demokracji. Za najskuteczniejszą metodę walki uznawali zamachy na przedstawicieli władzy. Działalność tego ruchu doprowadziła do zbrojnych wystąpień ludności.

Hasła zjednoczenia Włoch wysuwało też tajne stowarzyszenie – **Młode Włochy**. Według założycieli tej organizacji przyszłe Włochy miały być jednym państwem z ustrojem republikańskim i odnowionym moralnie społeczeństwem.

Młode Włochy dały początek ruchowi, który zyskał pewną popularność także w innych krajach. Powstały stowarzyszenia **Młode Niemcy**, **Młoda Polska**, które skupiły się w międzynarodowej organizacji **Młoda Europa**.

RUCHY NARODOWE W NIEMCZECH

W Niemczech środowiskiem, w którym najszybciej umacniał się sprzeciw wobec „ładu powiędeńskiego” i pojawiały się dążenia zjednoczeniowe, było środowisko akademickie. W 1817 roku na zjeździe w Eisenach (czytaj: ajzenach) przedstawiciele związków uniwersyteckich symbolicznie spalili symbole pruskiego porządku: pałkę kaprałską, pruski gorset ułański i perukę noszoną przez pruskich żołnierzy. Wtedy też pojawiło się hasło zjednoczenia Niemiec i liberalnych przemian w polityce.

1. Palenie symboli porządku pruskiego podczas zjazdu buszenszaftów w Eisenach 18.10.1817 r., ilustracja anonimowego artysty, I poł. XIX w.

Władze, obawiając się ruchów rewolucyjnych, doprowadziły do rozwiązania związków studenckich i poddania środowisk akademickich ścisłej kontroli. Powołano nawet komisję śledczą do zbadania „spisku rewolucyjnego”.

Kolejna fala wystąpień ludności przetoczyła się przez Niemcy w latach 1830–1833 pod wpływem wydarzeń we Francji. Wywołało to kolejne represje ze strony władz, które zmusiły wielu opozycjonistów do emigracji.

REWOLUCJA LUTOWA WE FRANCJI

Po upadku Napoleona na tron francuski powróciła dynastia Burbonów. Ustrojem Francji była monarchia konstytucyjna. Mimo, że nowy władca – **Ludwik XVIII** – oficjalnie zachował prawa i wolności obywatelskie, to nieoficjalnie zezwalał na tzw. „biały terror”, czyli działania **ultrasów** – skrajnych zwolenników monarchii, organizujących pokazowe procesy, egzekucje i skrytobójcze zamachy. Sytuacja pogorszyła się, gdy władcą został przywódca ultrasów **Karol X**. Nowy król już jawnie dążył do przywrócenia absolutyzmu i likwidacji wszelkich pozostałości po rewolucji.

Decyzje króla stały się w lipcu 1830 roku bezpośrednią przyczyną wydarzeń nazwanych rewolucją lipcową. Na ulicach Paryża doszło do otwartej walki i ponownie pojawiły się barykady. Do ludności z przedmieść dołączyli studenci i żołnierze napoleońscy. Karol X abdykował. Obawiając się radykalizacji wydarzeń, liberalna burżuazja doprowadziła do objęcia tronu przez **Ludwika Filipa** z orleańskiej linii Burbonów. Przyjął on tytuł „króla Francuzów z łaski Bożej i woli narodu”, przywrócił trójkolorowy sztandar i zobowiązał się do przestrzegania nowej, bardziej liberalnej konstytucji.

2. Zamieszki na ulicach Paryża podczas rewolucji lipcowej w 1830 r., obraz anonimowego artysty, I poł. XIX w.

3. Epizod z powstania Belgów przeciwko Holendrom, obraz Egide Wappersa (czytaj: eżida wapersa), 1830 r.

POWSTANIE W BELGII

Pod wpływem rewolucji lipcowej do walki ruszyli Belgowie. Głównym powodem wybuchu tego buntu była decyzja kongresu wiedeńskiego o połączeniu Belgów i Holendrów w jedno państwo – Królestwo Niderlandów. W tym nowym państwie dominującą rolę odgrywali Holendrzy. Ich polityka gospodarcza prowadzona była wbrew interesom belgijskim. Nie bez znaczenia były różnice religijne. Belgowie byli w większości katolikami, a Holendrzy – protestantami. Wszelkie protesty społeczności belgijskiej spotykały się z represjami: wprowadzono cenzurę, do więzień wtrącano politycznie aktywnych Belgów.

Do wybuchu powstania w Belgii doszło w sierpniu 1830 r. Wojska holenderskie wycofały się z Belgii i już w listopadzie ogłoszono niepodległość tego państwa. Belgia stała się monarchią konstytucyjną z dwuizbowym parlamentem, równością wobec prawa i rozdziałem Kościoła od państwa. Było to w tamtym czasie państwo o najbardziej liberalnej konstytucji w Europie.

POWSTANIE DEKABRYSTÓW W ROSJI

Hasła liberalizacji życia społecznego dotarły też do Rosji, jednego z państw-założycieli Świętego Przymierza. W obawie przed rozwojem ruchów liberalnych car **Aleksander I** rozpoczął wprowadzanie tzw. „dyscypliny pałki”. Nadzorem policyjnym objęto szkolnictwo, zaostrzono cenzurę, przywrócono zsyłkę buntujących się chłopów na Sybir, utworzono kolonie wojskowe, w których w trudnych warunkach żyli żołnierze wraz z rodzinami.

Opozycja przeciw nowej polityce cara stawiała sobie za cel wprowadzenie w Rosji monarchii konstytucyjnej lub – w bardziej radykalnej wersji – republiki oraz zniesienie przywilejów stanowych. Drogą do zmian miał być spisek wojskowy.

Próba wywołania powstania miała miejsce w grudniu 1825 roku (grudzień to po rosyjsku dekabr, stąd nazwa powstania) i zakończyła się całkowitą klęską. Wojska carskie rozbiły oddziały powstańców. Kilku przywódców spisku skazano na śmierć, innych na ciężkie roboty na Sybirze.

SKUTKI RUCHÓW SPOŁECZNYCH

Ruchy społeczne w pierwszej połowie XIX wieku mocno zachwiały „ładem powiedeńskim”, naruszając zasadę legitymizmu i restauracji. Coraz większe znaczenie, już nie tylko w gospodarce, ale też w polityce, zaczęła odgrywać liberalna burżuazja, dążąca do poszerzania wolności w różnych dziedzinach życia. Władza kilku monarchów została ograniczona przez wprowadzenie monarchii konstytucyjnej, wzrosła zatem rola parlamentów w państwach europejskich.

ROMANTYZM

Pierwsza połowa XIX wieku to w Europie czas rewolucyjnego „wrzenia”, ruchów narodowowyzwoleńczych, spisków i protestów. Na tym podłożu wyrósł nowy prąd ideowy, literacki i artystyczny – **romantyzm**, który historycznie przypada na czas między Wielką Rewolucją Francuską a Wiosną Ludów.

Romantyzm był sprzeciwem wobec oświecenia i klasycyzmu. Romantycy przyznawali każdemu człowiekowi prawo do decydowania o sobie samym i do buntu przeciwko społeczeństwu i zastanej rzeczywistości. Przedkładali intuicję, uczucia i wiarę nad oświeceniowy racjonalizm badający wszystko rozumem. Sprzeciwiali się kanonom i konwencjom, więc artyści romantyczni to szukający własnej drogi indywidualiści. Charakterystyczna była też dla nich fascynacja światem nadprzyrodzonym, fantastyką i naturą.

Wielu artystów tej epoki głosiło konieczność walki z tyranią i zniewoleniem, dlatego często mocno angażowali się w problemy społeczne i narodowe. Twórcy interesowali się tradycją i historią swojego narodu. Legendy, bohaterowie narodowi i wydarzenia historyczne stawały się tematami lub choćby wątkami w dziełach romantycznych. Twórcy epoki pozostawili po sobie ogromną spuściznę zarówno w literaturze, jak i w muzyce i sztuce. Do najwybitniejszych twórców romantyzmu zaliczamy m.in. Victora Hugo, Aleksandra Puszkina, Fryderyka Chopina, Francisca de Goyę (czyt. franciska de goję).

4. Caspar David Friedrich, *Wędrowiec przed morzem mgły*, 1818 r.

SŁOWNICZEK

liberalizacja – osłabienie rygoru, złagodzenie norm, przepisów itp.

TO JEST WAŻNE

- Okres wprowadzania w życie postanowień kongresu wiedeńskiego w I połowie XIX w. nazywano „ładem powiedeńskim”.
- W wielu krajach Europy przywracanie starego porządku budziło sprzeciw i wywoływało bunt społeczne.
- Do najważniejszych wystąpień ludności przeciwko ładowi powiedeńskiemu doszło we Włoszech, Niemczech, Francji, Belgii i Rosji.

PYTANIA I POLECENIA

1. Wyjaśnij, jakie cele stawiały sobie ruchy narodowowyzwoleńcze, a jakie – ruchy zjednoczeniowe. Podaj konkretne przykłady każdego z tych ruchów.
2. Wskaż podobieństwa i różnice pomiędzy działaniami przeciwników „ładu powiedeńskiego” we Włoszech, Niemczech i Francji.
3. Zbierz jak najwięcej informacji o wydarzeniach w latach 1820–1830 w wybranym kraju europejskim. Jako korespondent wojenny napisz reporterską relację z zamieszek ludności w taki sposób, jakbyś był/była naocznym świadkiem tych wydarzeń.
4. Wskaż na mapie skutki powstania belgijskiego w roku 1830.

5. WIOSNA LUDÓW W EUROPIE

Wymień państwa, w których protestowano przeciwko „ładowi wiedeńskiemu”.

EUROPA PRZED 1848 ROKU

W 1848 roku Europę ogarnęła nowa fala rewolucji, która przeszła do historii pod nazwą **Wiosna Ludów**. Objęła ona Francję, Rumunię, Austrię, Węgry, państwa niemieckie i włoskie oraz znaczną część ziem polskich.

Sytuacja gospodarcza Europy w połowie XIX wieku była dobra. W wyniku rewolucji przemysłowej w krótkim czasie wzrosła produkcja. Ten pomyślny rozwój nie przyniósł jednak powszechnego dobrobytu. W najgorszej sytuacji znaleźli się robotnicy. Domagali się oni gwarancji zatrudnienia, poprawy warunków pracy i określonego prawem czasu pracy. Drugą grupą niezadowolonych i pragnących zmian byli chłopci. Żądali zniesienia pańszczyzny i nadania im ziemi na własność.

U podstaw wystąpień leżały nie tylko problemy społeczne, ale także sytuacja polityczna. Stosunki polityczne w prawie wszystkich krajach europejskich były anachroniczne. Panował absolutyzm, wyznający zasadę boskiego pochodzenia władcy, rządzącego państwem z pomocą arystokracji. Poza systemem władzy pozostawało bogate mieszczaństwo, które musiało akceptować przywileje arystokratów. Domagało się ono udziału w sprawowaniu władzy i głosiło hasła zrównania wszystkich obywateli wobec prawa. Z czasem hasło równości praw zyskało powszechne poparcie i mobilizowało do działania wszystkich zwolenników zmian. Inną istotną kwestię stanowiły sprawy narodowe. Narody Europy buntowały się przeciwko sztucznie ustalonym na kongresie wiedeńskim granicom.

Problemy narodowe odegrały znaczącą rolę w czasie Wiosny Ludów. W państwach włoskich, niemieckich, Cesarstwie Austriackim i na ziemiach polskich bezpośrednią przyczyną wybuchu rewolucji był głód i epidemie spowodowane nieurodzajem w latach 1845–1847. Wiosną Ludów zapoczątkowały wydarzenia w Paryżu.

Problemy narodowe odegrały znaczącą rolę w czasie Wiosny Ludów. W państwach włoskich, niemieckich, Cesarstwie Austriackim i na ziemiach polskich bezpośrednią przyczyną wybuchu rewolucji był głód i epidemie spowodowane nieurodzajem w latach 1845–1847. Wiosną Ludów zapoczątkowały wydarzenia w Paryżu.

WIOSNA LUDÓW WE FRANCJI

Jeszcze przed wybuchem rewolucji rozpoczęła się kampania na rzecz reformy wyborczej. Żądano zmiany dotychczasowego prawa wyborczego, gdyż obowiązujące obejmowało zaledwie 250 tys. mężczyzn w państwie liczącym 35 mln mieszkańców. Wiecujący łączyli program

1. Targ paryski w I poł. XIX w., ilustracja Thomasa Crane'a (czytaj: tomasa krejna), ok. 1840 r.

Czy wiesz, że...

Wiosna Ludów nie objęła Wielkiej Brytanii i Rosji. W Rosji obowiązywał jeszcze feudalizm, a absolutyzm był dobrze rozwinięty. Dodatkowo krwawo tłumiono wszelkie bunt. Wielka Brytania była na innym etapie rozwoju, absolutyzm nie obowiązywał, inna była też sytuacja społeczna i gospodarcza po rewolucji przemysłowej.

2. Wystąpienie rewolucyjne przed siedzibą władz miejskich w Paryżu, obraz Felixa Philippoteaux (czytaj: feliksa filipoto), 1849 r.

zmian systemu wyborczego z żądaniem przeobrażeń gospodarczych. Poparli ich robotnicy. Robotnicy domagali się przede wszystkim pracy i chleba. Rząd wysłał przeciw demonstrującym wojsko. Kilkadziesiąt osób zostało zabitych.

W lutym 1848 roku król Ludwik Filip abdykował, a powołany Rząd Tymczasowy ogłosił Francję republiką. Nowy rząd spełnił oczekiwania burżuazji, wprowadzając powszechne prawo wyborcze i gwarantując swobody polityczne. Zajął się także najbiedniejszymi, organizując dla nich warsztaty narodowe, w których znalazło zatrudnienie ponad 100 tys. bezrobotnych. Rząd republikański nie potrafił jednak przezwyciężyć kryzysu gospodarczego i szybko zaczął się wycofywać z wcześniejszych obietnic. Niezadowolenie z nowych rządów wykorzystał **Ludwik Bonaparte**, bratanek Napoleona I, który wygrał pierwsze wybory prezydenckie. Cztery lata później ogólnonarodowy plebiscyt zdecydował o przywróceniu we Francji cesarstwa. Cesarzem został Ludwik Bonaparte, przybierając imię **Napoleona III**.

REWOLUCJA W PAŃSTWACH NIEMIECKICH

Zwycięstwo rewolucji we Francji stało się sygnałem do rozpoczęcia wystąpień w państwach niemieckich. W marcu 1848 roku rewolucja wybuchła w Berlinie. Głównym hasłem w Niemczech była idea zjednoczenia państw niemieckich. Domagano się także naprawy stosunków politycznych: ograniczenia władzy absolutnej, uchwalenia nowej demokratycznej konstytucji oraz dokończenia procesu uwłaszczenia chłopów.

3. Barykada rewolucjonistów w centrum Berlina, ilustracja anonimowego artysty, 1848 r.

4. Wiosna Ludów w Europie (1848–1849)

Rewolucja ogarnęła większość państw niemieckich, ale tak naprawdę jej powodzenie zależało od przebiegu wydarzeń w Prusach, najsilniejszym państwie niemieckim. Pod wpływem wydarzeń w Berlinie król Prus Fryderyk Wilhelm IV zapowiedział wprowadzenie ograniczonych reform. Obiecał zwołanie zgromadzenia narodowego, które miało opracować nową konstytucję, gwarantującą swobody polityczne i rozwiązanie sprawy chłopskiej. Monarcha obiecał także amnestię dla więźniów politycznych.

Wydarzenia w Prusach umożliwiły podjęcie starań o zjednoczenie Niemiec. Zadanie to powierzono zwołanemu do Frankfurtu nad Menem ogólnoniemieckiemu parlamentowi. Po długich obradach parlament uchwalił ogólnoniemiecką konstytucję, na której mocy Niemcy stawały się cesarstwem. Parlament wybrał na cesarza króla pruskiego. Fryderyk Wilhelm IV nie chciał uznać konstytucji ogólnoniemieckiej. Nakazał wojsku rozprawienie się z rewolucją. Powrót jednak do sytuacji sprzed 1848 roku był niemożliwy. Nowa konstytucja pruska gwarantowała równość obywateli wobec prawa i wolność słowa, a królowi zapewniała prawo powoływania i odwoływania ministrów. Konsekwencją Wiosny Ludów było także pełne uwłaszczenie chłopów w 1850 roku.

Czy wiesz, że...

Fryderyk Wilhelm IV nie chciał przyjąć korony z rąk parlamentarzystów, uważał bowiem, że władza pochodzi tylko od Boga. Delegację parlamentarzystów przybyłych do Berlina potraktował lekceważąco, a proponowaną koronę odrzucił.

5. Detronizacja cesarza Austrii przez węgierski parlament, obraz Antala Gorosyego (czytaj: antala goroszejego), ok. 1850 r.

WIOSNA LUDÓW W CESARSTWIE AUSTRIACKIM

W marcu 1848 roku, na ulice Wiednia wyszli robotnicy i studenci z żądaniem ustąpienia **kanclerza Metternicha**, na którym skupiło się całe niezadowolenie. Pod wpływem tych wydarzeń, cesarz zgodził się na ustępstwa i po paru tygodniach ogłosił nową konstytucję. Najważ-

niejszym organem władzy w państwie od tej pory stał się parlament. Konstytucja gwarantowała także uwłaszczenie chłopów. **W grudniu 1848 roku** abdykował Ferdynand I, a nowym cesarzem Austrii został **Franciszek Józef I**. Wkrótce też nowy cesarz, nieobciążony zobowiązaniami poprzednika, zaczął przywracać stare porządki.

Podczas Wiosny Ludów do walki poderwali się także Węgrzy. Powstanie węgierskie prowadzone było pod hasłem wyzwolenia narodowego. W trakcie rewolucji **Węgrzy** powołali wła-

6. Kapitulacja wojsk węgierskich pod Világos w 1849 r. zakończyła węgierską rewolucję, autorem obrazu jest István Szekács-Klinovszky

sny rząd i parlament oraz zdetronizowali dynastię Habsburgów z tronu węgierskiego. W odpowiedzi na te wypadki cesarz wezwał na pomoc wojska rosyjskie, które w maju 1849 roku pod dowództwem Iwana Paskiewicza wkroczyły na Węgry. Po ciężkich walkach oddziały węgierskie dowodzone przez generała **Józefa Bema** skapitulowały. Tak zakończyła się rewolucja węgierska.

7. Józef Bem (1794–1850), generał, brał udział w powstaniu listopadowym, walczył pod Grochowem, Iganiami i Ostrołęką. Po upadku powstania udał się na emigrację. Uczestniczył w walkach na Węgrzech. Po upadku Wiosny Ludów przekroczył granicę turecką, został feldmarszałkiem armii tureckiej. Obraz anonimowego artysty, ok. 1850 r.

TO JEST WAŻNE

- W 1848 r. w Europie doszło do rewolucji nazwanej Wiosną Ludów.
- Przyczyną wybuchu rewolucji był głód i epidemie, a także nierozwiązane sprawy społeczne, sytuacja polityczna oraz kwestie narodowe.
- W wyniku rewolucji we Francji najpierw wprowadzono republikę, a następnie cesarstwo.
- W Prusach konsekwencją Wiosny Ludów było zakończenie uwłaszczenia chłopów.

PYTANIA I POLECENIA

1. Dlaczego, według ciebie, wydarzenia, które miały miejsce w Europie w 1848 roku, nazywamy Wiosną Ludów?
2. Porównaj przebieg rewolucji 1848 r. we Francji i państwach niemieckich.
3. Jakie były najważniejsze osiągnięcia Wiosny Ludów:
 - a) we Francji,
 - b) w państwach niemieckich,
 - c) w Cesarstwie Austriackim?
4. Wyszukaj informacje o Józefie Bemie. Wyjaśnij, dlaczego jest uznawany za bohatera w Polsce, na Węgrzech i w Turcji.

SŁOWNICZEK

uwłaszczenie – nadanie chłopom na własność użytkowanej przez nich ziemi (lub jej części) przy jednoczesnym zniesieniu obciążeń feudalnych.